

"Vi måste spara ännu mer."

Anne Wibble glömmer att det kommer en lågkonjunktur snart, menar Stefan Fölster

Finansdepartementet blundar för att det kommer en ny lågkonjunktur efter uppgången. År 2000 vänder det ned igen, botten nås år 2003. Trots regeringens saneringsprogram kommer den offentliga sektorns skuld att fortsätta att öka med 8 procent av BNP per år. År 2006 är de årliga räntebetalningarna mellan 50 och 80 miljarder kronor större än dagens omkring 28 miljarder. Vi måste därför spara mycket mer än vad både regeringen och oppositionen ger sken av, skriver nationalekonomen Stefan Fölster.

Nationalekonomer har sällan fog att hävda sina slutsatser med någon större bestämdhet. En av de få etablerade sanningarna är emellertid att det ekonomiska uppsving vi nu skymtar förr eller senare följs av en ny lågkonjunktur.

Paradoxalt nog har just nationalekonomer - kanske oavsiktligt - medverkat till en alltför optimistisk syn genom att blunda för nästa lågkonjunktur. I regeringens kompletteringsproposition beskriver t ex finansdepartementets ekonomer i hundratals tabeller och diagram hur uppsvinget kan te sig. Däremot nämns över huvud taget ingenting om läget i nästa lågkonjunktur. Samma förhållande gäller OECD:s Sverigerapport, liksom ekonomikommissionens rapport.

Industriens utredningsinstitut har därför gjort beräkningar som visar vad ett normalt konjunkturförlopp i framtiden kommer att betyda för människors inkomster, statens finanser och sannolika förändringar i fördelningspolitiken. Utgångspunkten är finansdepartementets på flera sätt optimistiska scenario med "medelhög" tillväxt för det väntade uppsvinget fram till år 1999 (vi har dock tagit med kostnaden för EU - medlemskapet i beräkningen, som finansdepartementet "glömt"). Därefter antas följa en lågkonjunktur som är normal i den mening att den ser ut som ett genomsnitt av de senaste två svenska lågkonjunkturerna. Man skulle kunna grunda beräkningen på flera lågkonjunkturer längre tillbaka i tiden utan att slutsatsen förändras mycket.

En genomsnittlig lågkonjunktur har sin djupaste svacka 9,5 år efter den föregående krisen. Det innebär att ekonomin vänder nedåt runt år 2000 och når botten år 2003. År 2006 är lågkonjunktureren i allt väsentligt över och 2009 upplever Sverige en ny högkonjunktur. Detta är självfallet ingen prognos och det kan hända att utvecklingen blir bättre. Men rimligtvis borde vi åtminstone vara förberedda för att en genomsnittlig lågkonjunktur kan inträffa med tanke på att den mycket väl kan slå hårdare än så.

Den stabilisering av den offentliga sektorns nettoskuld under 1990-talet som finansdepartementet och andra beskriver visar sig då endast vara en kortsiktig chimär som bygger på konjunkturuppgångens tillfälliga kassaflöden. Under nästa lågkonjunktur växer skulden igen och når, även under någorlunda optimistiska antaganden, nivåer över 100 procent av BNP. Detta trots antagandet att regeringens saneringsprogram verkligen fullföljs.

Detta är dock inte vad som sker med mer pessimistiska antaganden där många arbetslösa helt förlorar anknytning till arbetsmarknaden och blir utslagna. Sysselsättningen i nästa lågkonjunktur kan då sjunka under dagens låga nivå. Den offentliga sektorns nettoskuld stiger i så fall till nivåer långt över vad som någonsin funnits i något OECD-land under efterkrigstiden.

Kalkylen tar heller inte hänsyn till att det i ett antal studier indikeras att en stor offentlig skuld i sig kan vara hämmande för tillväxten och kan leda till politisk instabilitet. Eftersom det har varit ovanligt med så höga skuldkvoter i västvärlden är det dock svårt att säkert veta hur sådana effekter slår.

Ovanstående beräkning visar att diskussionen om framtida budgetförstärkningar rimligtvis måste göras med sikte på en hel konjunkturcykel. Här har ekonomernas angreppssätt ibland varit vilseledande. Många har t ex beräknat ett sk strukturellt underskott som visar statens lånebehov i ett läge med fullt kapacitetsutnyttjande. Därmed har ett intryck skapats att problemen är lösta om det strukturella budgetunderskottet pressas till noll. Det är dock i högsta grad felaktigt. Även om det strukturella underskottet är noll ökar statsskulden med varje lågkonjunktur därför att det konjunkturella underskottet under en lågkonjunktur i allmänhet är mycket större än det konjunkturella överskottet under en högkonjunktur. I klartext betyder detta att vi undviker en långsiktigt ökande skuldsättning enbart om staten under (relativt) goda tider sparar lika mycket som det lånas under dåliga tider. För att uppfylla det kravet skulle staten behöva ha ett överskott motsvarande 5-6 procent av BNP mot slutet av 1990-talet.

Vi har tagit fram ett mer rättvisande mått, som kan kallas för skuldturen, och som visar den långsiktiga skulduppbyggnaden med hänsyn tagen till återkommande lågkonjukturer. Det är först när skuldturen är noll som skulduppbyggnaden är på en långsiktigt hållbar nivå.

Skuldturen ligger i nuläget på ungefär 8 procent. Det innebär att den offentliga sektorns skuld ökar med 8 procent av BNP per år, mätt över konjunkturcykeln, trots regeringens saneringsprogram. Rimligtvis bör skuldturen snarare än andra mått ligga till grund för diskussionen under 1990-talet så att vi inte blir bedragna av konjunkturuppgångens tillfälliga lindring.

Konsekvenserna för fördelningspolitiken av den långsiktiga skuld-uppbyggnaden är dramatiska.

Räntebetalningar ligger på omkring 28 miljarder kronor. År 2006 kommer de att vara mellan 50 och 80 miljarder större än i dag. Detta motsvarar ungefär kostnaden för hela familjepolitiken, inklusive barnomsorgskostnaden, barnbidrag, föräldrapenning m m. Om skulduppbyggnaden skall förhindras eller mildras krävs självfallet ännu större nedskärningar vid eller innan nästa lågkonjunktur. En viktig fråga är vilka fördelningspolitiska konsekvenser detta har.

En slutsats av analysen är att sparbehovet är väsentligt mycket större än både regeringen

och oppositionen ger sken av. Man kan knappast heller förebrå finansmarknaderna för att driva upp räntorna när även medelgoda scenarier leder till en långsiktigt explosiv skulduppbyggnad.

En annan slutsats är att det knappast går, som hittills skett och som flera debattörer föreslår, att möta sparbeho-vet enbart med ökade bördor för yngre människor. Det är slående hur särskilt äldre herrar i debatten skjuter in sig på familjepolitiken men är märkligt tysta om t ex pensionerna.

Stefan Fölster

DN 11/6 1994